

Posudek na rigorózní práci

Obraz zářijových masakrů roku 1792 v západní historiografii

Mgr. Vít Zvěřina

Vít Zvěřina se v předložené rigorózní práci zabývá problematikou reflexe zářijových masakrů roku 1792 v západní historiografii. Jedná se tak o příspěvek k dějinám Velké francouzské revoluce, která je mezi badateli a badatelkami stále populárním tématem. Text je nepatrně upravenou verzí obhájené diplomové práce autora. Liší se pouze drobnými gramatickými, stylistickými a formálními úpravami. Obsah zůstal v podstatě nezměněn, o čemž svědčí také fakt, že v úvodu Zvěřina píše o diplomové práci, nikoli rigorózní. Patrně zapomněl úvod přepsat. Z textu nicméně vyplývá jeho zaujetí danou problematikou a množství prostudovaných titulů odborné literatury dokládá poctivý a pracovitý přístup.

Proklamovaným cílem práce měla být analýza pohledu západní historiografie na zářijové masakry, srovnání základních vývojových trendů v přístupu nejvýznamnějších představitelů revoluční historiografie k těmto událostem a poskytnutí stručné charakteristiky hlavních interpretačních schémat autorů konzervativních, liberálních, republikánských, socialistických i jiných koncepcí 20. a 21. století. Cílem bylo rovněž analyzovat základní témata, která se objevují v interpretacích autorů vybraných koncepcí, přičemž zásadními sledovanými prvky měly být zejména rozdíly v interpretaci vybraných základních témat. Ze stanovených cílů tedy vyplývá, že se nejedná o „typickou“ historickou studii, jež by vycházela z výzkumu archivních, tj. nevydaných, pramenů a přinášela nové poznatky. Jedná se o historiografický přehled, respektive o souhrn názorů badatelů a badatelek na zvolené téma a zejména o jejich interpretaci. Předložená rigorózní práce je tedy interpretací již existujících interpretací.

Jsem názoru, že u studií tohoto typu je zcela zásadní kvalitně zpracovaná a zejména jasně vyargumentovaná metodologie práce. Právě zde však vidím několik, dle mého mínění, zásadních nedostatků. Tím prvním je fakt, že Zvěřina v úvodu blíže nespecifikuje, co rozumí pod pojmem „západní historiografie“. Stejně tak nevysvětluje, proč zvolil právě obraz masakrů v západní historiografii. V čem očekával specifikum? Uvádí pouze, že v práci klade důraz na díla vydávaná ve francouzském, německém, anglickém a českém jazyce, což dále upřesňuje prohlášením, že: „*Pramennou základnu této práce tvoří dostupná odborná literatura, která byla publikována v období uplynulých dvou set let, a to primárně v anglickém, německém, francouzském a českém jazykovém prostoru.*“ (s. 5) V tomto tvrzení však lze nalézt několik nesrovnalostí. Autor hovoří na jedné straně o koncepcích 20. a 21. století a na straně druhé o analyzování literatury vzniklé v období uplynulých 200 let, což logicky zahrnuje také 19. století. Dále hovoří o západní historiografii, do které však zahrnuje nejen avizované české, ale i polské historiky a historičky. Dovolím si namítnout, že česká ani polská historiografie nejsou v obecném diskurzu vnímány jako součást historiografie západní, pakliže pod tímto pojmem rozumíme historiografii západní Evropy, popřípadě USA. Považuji tedy za nelogické hovořit o západní reflexi a vycházet při tom z názorů českých a polských badatelů a badatelek. Stejně tak se domnívám, že pakliže v předložené práci slouží odborná literatura jako pramen, měl autor pracovat v první řadě s publikacemi v původním jazyce a pokud možno s prvními vydáními (zejména, když jsou mnohé z nich přístupné online a autor má potřebné jazykové vybavení). Nechci zpochybňovat kvalitu českých překladů, nicméně jsem názoru, že jestliže autor mnohdy doslova bazíruje na konkrétních použitých výrazech, bylo by patrně lepší, kdyby překlad uskutečnil sám, stejně jako to učinil u ostatních zdrojů,

nebo alespoň komparoval překlad s originálem. U pozdějších vydání Zvěřina nijak nereflktuje, jestli jsou totožná s těmi prvními, nebo v nich došlo například k pozměnění názorů. Bylo by rovněž vhodné, kdyby zachoval jednotný styl a uváděl v textu pouze originální názvy děl s datem původního vydání. Nikoli název v českém překladu a datum vydání originálu.

Další problém, dle mého názoru, přichází s rozdělením textu do „tří příběhů“ – komplexního, konzervativního a socialisticko-marxistického, které představují tři pohledy, jimiž lze na zářijové masakry nahlížet. Zvěřina uvádí, že vymezení jednotlivých koncepcí převzal z knihy Daniely Tinkové. Není ale úplně jasné, co vlastně od Tinkové převzal. Rozdělení na liberální, republikánské a další koncepce? Stejně tak nevysvětluje, jak Tinková k vymezení těchto koncepcí dospěla. Co bylo kritériem jejich definování? Ideologická a metodologická východiska jednotlivých autorů? Ani toto v práci autor nereflktuje. Jako nepříliš šťastnou vidím autorovu volbu zahrnout koncepce liberální, republikánské i kritické do jediného, komplexního příběhu. Je otázkou, zda by nebylo vhodnější kritické, respektive revizionistické, autory z tohoto příběhu vyčlenit, poněvadž u nich patrně politická ideologie nehrála takovou roli, jako u liberálů, konzervativců či socialistů.

Nabízí se rovněž otázka, na základě jakého klíče autor vybíral jednotlivé autory a zařazoval je do zvolených koncepcí? Na s. 11 uvádí pouze: „*Výběr relevantních analyzovaných textů byl ovlivněn zejména jejich teoretickým dopadem na rozvoj dalšího vědeckého poznání, a přirozeně i jejich praktickou dostupností. Výběr analyzovaných textů byl rovněž omezen na díla vykazující rysy vědeckého zkoumání.*“ Ony zmíněné „rysy vědeckého zkoumání“ však Zvěřina opět blíže nespecifikuje. Dovolím si upozornit na jednoho významného autora, politického myslitele a žurnalistu, kterého zcela opomněl zmínit, a tím je Friedrich von Gentz¹. Zvěřina ve své práci vychází čistě z interpretace textů odborné literatury. Osobnosti historiků a historiček či dobový kontext vzniku jednotlivých děl nijak nezhodnocuje. Možná mohl využít poznámky pro přiblížení klíčových autorů a kontextu vzniku jejich děl, neboť se domnívám, že texty neexistují sami za sebe, ale jsou z velké části reflexí autorů i doby. Je škoda, že tomuto aspektu nebyla věnována dostatečná pozornost.

Tezí, s níž autor v textu pracuje, je rozporuplnost pohledu [západní] historiografie na události zářijových dní. Tuto hypotézu v závěru potvrzuje: „*Zářijové masakry roku 1792 jsou rozporuplnou událostí. Dokonce by se dalo říci, že se jedná o událost, která přímo rozděluje společnost, badatele i laické čtenáře.*“ (s. 125) Hlavním autorovým zjištěním je určité propojení příběhu prvního s příběhem třetím, poněvadž u obou příběhů lze zaznamenat snahu autorů o ospravedlnění zářijových událostí, byť každý příběh vychází z jiných základů. Otázkou je, do jaké míry lze tvrdit, že se jedná o nová zjištění. Jako nešťastné hodnotím autorovo tvrzení, že „*Byť však [konzervativní příběh] otevřeně hlásá svou nenávist a odpor k revoluci, bez příběhu prvního a třetího tento koncept postrádá svůj samotný základ, a sice revoluční ideály, vůči nimž by se mohl vymezovat.*“ (s. 125) Z tohoto prohlášení se může zdát, že konzervativní příběh byl pouhou odpovědí na ostatní dva. Nebyl však spíše reakcí na

---

¹ Jeho překlad knihy Edmunda Burka *Betrachtungen über die französische Revolution nach dem Englischen des Herrn Burke, neu-bearbeitet mit einer Einleitung, Anmerkungen, politischen Abhandlungen und einem critischen Verzeichniß der in England über diese Revolution erschienenen Schriften von Friedrich Gentz*, Berlin 1793 či vlastní spisy: *Der Ursprung und die Grundsätze der Amerikanischen Revolution, verglichen mit dem Ursprung und den Grundsätzen der Französischen* (1800) či *Von dem politischen Zustande von Europa vor und nach der Französischen Revolution. Eine Prüfung des Buches: De l'état de la France à la fin de l'an VIII*, Berlin 1801.

samotné revoluční události, a tedy bez revoluce a ideálů, jež s sebou přinesla, by postrádal svůj základ?

Co se týče formální stránky, obsahuje práce několik nedostatků: chybně odsazené odstavce, nekonzistentnost v případě používání kurzívy u názvů publikací, články přístupné v databázi jstor se obvykle citují podle jejich tištěné podoby, citační formát neodpovídá standardům KHV FF ZČU. Obecně hodnotím způsob, jakým autor svůj text opatřil zdroji, jako poněkud matoucí, místy dokonce chybný. Zvěřina mnohdy neuvádí zdroj hned za přímou řečí, respektive za uvozovkami, ty navíc často používá chybně (v rámci přímé řeči se k uvození používají jednoduché uvozovky), nýbrž až na konci odstavce. Někdy navíc z textu není úplně jasné, co ještě jsou převzaté názory a co již autorovy vlastní názory. Příkladem může být odstavec na straně 91:

Jaurès se tak řečnický ptá, zda vůbec tyto vraždy šlo nějakým způsobem ospravedlnit. A dále, zda tyto události byly pro revoluci vůbec nějakým přínosem. „*Je lehkomyšlné si myslet, že tento „akt spravedlnosti“ je chvályhodný.*“, odpovídá sám sobě Jaurès. Jako by však měl potřebu opět posílit lidový obraz revoluce, obratem dodává, že spousta vrahů zářijových masakrů byli poctiví patrioti. Ti však byli strženi okolnostmi vyrůstajícími z onoho zmiňovaného strachu. To však v očích historie, alespoň dle Jaurèse, způsobilo větší škodu revoluci, než jakou kdy mohli napáchat zajatci ve vězeních. Je to tedy i otázka odpovědnosti, která na výše uvedenou tezi má svůj nezanedbatelný vliv.³²⁵

Co se týče stylistické stránky: jazyk je občas poněkud kostrbatý a autorova sdělení stěží srozumitelná, například: „*Zářijové masakry každopádně v očích historiků nejenže zlomily girondinskou trpělivost, která byla ostatně událostmi roku 1792 již tak dost zerodovaná, ale rozštěpily i girondinskou sílu k obraně jedné specifické vize revoluce. Na takovém výsledku zářijových masakrů se shodnou všechny tři příběhy bez výjimky.*“ (s. 129) Zvěřinův styl je místy až žurnalistický, nebo populárně-naučný, když používá historický prezens či, někdy explicitní, slovní spojení jako například: „*událost prosycena až do morku svých revolučních kostí*“ (s. 8); „*Lenôtrovo obyvatelstvo je v klidu*“ (s. 22); „*Billaud-Varennes pak představuje roli zavrženého štváče k násilí, který skrze libivý populismus hecuje obyčejné lidi k ukrutnostem.*“ (s. 81); „*anarchičnost ulice*“ (s. 48); „*těžké váhy marxismu*“ (s. 104). Práce rovněž obsahuje několik gramatických chyb a překlepů.

Vít Zvěřina předložil práci, jež se vskutku vyčerpávající historiografickou reflexí zářijových událostí roku 1792, která zcela jistě dosud v českém prostředí chyběla. Autor prokázal schopnost kritického myšlení, analýzy i interpretace, stejně jako velmi dobrou orientaci v tématu i odborné literatuře, a to v několika světových jazycích. Pozitivně hodnotím, že v rámci svého výzkumu čerpal nejen z titulů dostupných v České republice, nebo online, ale navštívil také *Österreichische Nationalbibliothek* ve Vídni. Nicméně, zda je schopen pracovat s archivními či jinými primárními prameny touto rigorózní prací neprokázal.

Přes uvedené kritické připomínky doporučuji práci k obhajobě a v případě, že bude úspěšná, ji považuji za dostatečnou k udělení titulu PhDr.

V Plzni dne 2. 6. 2023

Barbora Pásztorová